
❖

تاریخ سلسله غزنویان

(جکیده تاریخ بیہقی)

❖

دکتر ابراهیم رنجبر

دکتر رامین محرمی

اعضای هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی

انتشارات آیدین

سرشناسه	: رنجبر، ابراهیم، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ سلسله غزنویان؛ چکیده تاریخ بیهقی / ابراهیم رنجبر، رامین محرری.
مشخصات نشر	: تیریز، آیدین، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۰ص.
شابک	: ۹۷۸ ۶۰۰ ۵۸۷۱ ۱۳۵
نادااشت	: نمایه.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- غزنویان، ۳۵۱ - ۵۸۲ق.
شناسه اثرده	: محرری، رامین، ۱۳۵۱ -
ردیف ملی کنگره	: ۱۳۹۰ ت ۹ / ۷۹۱ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۵۱۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۱۳۴۰

انتشارات آیدین

ناهنکاری نشریات

تیریز، خیابان شریعتی شمالی، نرسیده به سینما ۲۹ بهمن

تلفن: ۵۵۳۴۵۹ فاکس: ۵۵۳۰۵۲۳-۴۱۱

Email: Aydin.Publication@gmail.com

تاریخ سلسله غزنویان

دکتر ابراهیم رنجبر

دکتر رامین محرری

چاپ اول ۱۳۹۱ تیریز شمارگان ۱۱۰۰ نسخه

لینوگرافی نگین فیلم چاپ مبین صحافی لکری قیمت ۵۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۷۱-۱۳-۵

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار
۳۹	فصل ۱ / سرگذشت امیر عادل سبکتگین
۴۱	فصل ۲ / محمود غزنوی
۴۵	فصل ۳ / کودکی محمد و مسعود
۴۷	فصل ۴ / جوانی و کشورگشایی های مسعود
۵۳	فصل ۵ / محمد و امیری خراسان
۵۵	فصل ۶ / مسعود از اصفهان تا هرات (سال ۴۲۱)
۶۱	فصل ۷ / مسعود در هرات و آغاز فروگیری ها
۶۵	فصل ۸ / خطاهای مسعود
۶۹	فصل ۹ / مسعود و خوارزمشاه آلتونشاه
۷۳	فصل ۱۰ / مسعود با کارهای یکرویه
۷۷	فصل ۱۱ / سالارگزینی ها
۷۹	فصل ۱۲ / بازگشت به بلخ
۸۳	فصل ۱۳ / آغاز ادبار
۸۹	فصل ۱۴ / مسعود در طمع خام مال مردم گرگان و تبعات آن
۱۰۵	فصل ۱۵ / وهن بزرگ
۱۱۱	فصل ۱۶ / استبداد مسعود و تدابیر نادرست مسعودیان
۱۲۱	فصل ۱۷ / ایام یأس و توکل

۱۲۷	فصل ۱۸ / شکست‌های بزرگ
۱۴۵	فصل ۱۹ / پایان کار مسعود
۱۵۹	فصل ۲۰ / احوال حاجب بزرگ علی قریب
۱۶۳	فصل ۲۱ / احمد حسن
۱۶۹	فصل ۲۲ / بوسهل زوزنی
۱۷۷	فصل ۲۳ / براصر مشکان
۱۸۳	فصل ۲۴ / حسنک وزیر
۱۹۱	توضیحات
۲۲۳	نمایه توضیحات
۲۳۹	منابع

پیشگفتار

بیهقی و تاریخ او

خواجه ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی (۳۸۸-۴۷۰ ق.ه.) دبیر معروف غزنویان، نویسنده‌ای بزرگ و مورخی بلندپایه است. از روستای گمنام حارث‌آباد بیهق برخاست و پس از تحصیل کمالات، در دستگاه محمود غزنوی، امیر محمد بن محمود، سلطان مسعود، مودود و سلطان فرخزاد سال‌ها دبیری کرد. در روزگار سلطنت عبدالرشید غزنوی به ریاست دیوان رسایل رسید و در همه‌ی ادوار در مرکز ثقل حکومت و در جزر و مدهای سیاسی مملکت زیست و به قول خود او غالباً در میان کاره و ناظر تحولات و اتفاقات بی‌شمار بود. مدت نوزده سال به نیابت برنص مشکان در دیوان رسالت دبیری می‌کرد و محل اعتماد و توجه استاد خود بود. مسعود به او عنایت خاصی نشان می‌داد. در عهد عبدالرشید غزنوی ریاست دیوان رسایل را یافت. چندی بعد به دشمنی و سعایت بدخواهان معزول و محبوس شد. پس از رهایی از زندان دوران آخر عمر و روزگار پیری‌اش در آنرا گذشت. در این عهد بود که یادداشت‌ها و خاطرات خود را به تفصیل در سی مجلد تصنیف کرد. روزگاران خوش و ناخوش گذشته و مشاهدات و وقایع گوناگون و عبرت‌انگیز را فرا یاد می‌آورد و حاصل تجربه‌ها و اندیشه‌های خردمندانه‌ی خود را به رشته‌ی تحریر می‌کشید. سیمای او را در تاریخ او چنین می‌توان تصویر کرد: مردی سال‌خورده و جهان‌دیده که گذشت سال‌های دراز بر موی و روی او گرد پیری افشاند. با وجود این چشمان روشنش از اندیشه‌ی تابنده و زنده و بلندپروازش حکایت می‌کنند. مردی است پخته، خردمند، فکور، کتاب‌خوانده، قریب هشتاد و پنج سال در جهان زیسته اما حافظه‌ی خود را به کمال حفظ کرده.

در فضل و ادب پایه‌ای داشت که توانست مقام بلندی را در دبیری که شغلی ظریف و مستلزم وقوف بر فضل و آشنایی با آداب دربار و نویسندگی بود، احراز کند. با دست‌مایه‌ی این فضل و هنر توانسته است کتاب مفصل خود را در عین حقیقت‌پژوهی و نمایش واقعیات حوادث شبیه داستانی بسیار گیرا و دل‌نشین بنویسد. به طوری که هرگاه قسمتی از آن را می‌خوانیم، مثل این است که داستانی را از نظر می‌گذرانیم. یعنی کتاب تاریخی او جذابیت یک داستان شیرین و در عین حال واقعی را دارد.

قدرت تصویرگری و ایجاز و ظرافت و صراحت و شجاعت قلم بیهقی تحسین خوانندگان را برمی‌انگیزد. قدرت قلم و عرصه‌های تجلی هنر نویسندگی بیهقی را در کتاب او در این عرصه‌ها می‌توانیم ببینیم:

۱- معرفی شخصیت‌ها و شخصیت‌های تاریخ خود را به‌خوبی می‌شناسد و برای معرفی آنان از جنبه‌هایی که تأثیرشان را در برداشت زندگی و پیش‌برد تاریخ نشان دهد، با اقتدار علمی و هنری لازم سحر قلم خود را به کار می‌گیرد. خواننده به ترتیبی که تاریخ پیش می‌رود، در دل صحنه‌ها و حوادث با سجایا و خصال و احوال و افکار شخصیت‌ها آشنا می‌شود؛

۲- احوال و افکار و کارهای اشخاص را در برخورد با هم یا در برابر وقایع و حوادث به روشنی برای خواننده مجسم می‌کند تا آن‌جا که خواننده هم شخصیت را می‌شناسد، هم تأثیر او را در راندن تاریخ می‌داند و هم از زندگی آنان عبرت می‌گیرد؛

۳- گفت‌وگوهای اشخاص با هم، در غایت زیبایی و ظرافت و در حدی که برای روشن شدن حقایق لازم است، به قلم آمده است به طوری که اگر از نظر نویسندگی بنگریم، بهتر از این نمی‌توان محاورات اشخاص را تنظیم کرد؛

۴- در بیان وقایع، فضای هر داستان را تصویر کرده است. چهره‌ها، لباس‌ها، سلاح‌ها، قامت و سیمای اشخاص و همه‌ی صحنه‌ها را پیش چشم می‌آورد.

در تمام این موارد یکی از عرصه‌های تجلی ظرافت قلم وی آن است که عیان قلم را در اختیار داشته و به اقتضای حال آن را به گردش درآورده است. آن‌جا که سخن محتاج اطناب است، به منظره‌سازی و بیان همه‌ی عناصر اصلی و فرعی موضوع پرداخته و تصویری تمام از آن به دست داده است ولی گاه نیز در عین کمال و ایجاز، حق سخن را ادا کرده است و هر دو حالت نمودار موقع‌شناسی و توانایی او در نویسندگی است و به هر حال قصد عبرت دادن به خواننده در مرکز نقل اندیشه‌ی او است. ایجاز او زمانی جذاب‌تر می‌شود که در آن تمثیلات و تعبیراتی نیز به کار می‌برد. نکته‌های عبرت‌آموزی که در پایان وقایع تاریخ به کتاب خود افزوده است، بر لطف سخن او افزوده است.